

G4P4

Kansen voor West II

**Publieksamenvatting
Jaarverslag 2014-2015**

**Operationeel Programma
Kansen voor West II**

Bevorderen van bottom-up regionale innovatie in West Nederland

Inhoud

1.	Voorwoord	3
2.	Doelstellingen van Kansen voor West II Operationeel Programma	4
3.	Governance van het programma Beoordeling en toezicht	8
4.	Uitvoering	10
5.	Activiteiten in 2014 en 2015	11
6.	Resultaten	12
	 Bijlage: Projectbeschrijving en interview	 17

G4P4

1. Voorwoord

Voor u ligt de eerste publieksversie van het jaarverslag van Kansen voor West II. Kansen voor West is het samenwerkingsverband van de vier Randstadprovincies (Noord- en Zuid-Holland, Utrecht en Flevoland) en de vier grote steden Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Utrecht. Deze acht hebben voor de tweede keer gezamenlijk een programma gemaakt om de regionale economie in West Nederland een innovatieve impuls te geven. Dit gebeurt door subsidies, leningen of garanties te geven aan het bedrijfsleven in de regio. Het programma wordt voor een belangrijk deel gefinancierd door het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO).

Met dit programma zetten de vier provincies en de vier grote steden in landsdeel West hun bijzondere partnerschap voort. Het nieuwe programma bouwt in grote mate voort op Kansen voor West I (2007-2013), dat beoogde om West-Nederland te laten aansluiten bij de top-5 van grootstedelijke Europese regio's. In de afgelopen jaren zijn 250 projecten voor dit programma gerealiseerd. Maar, inspanningen blijven ook de komende jaren nodig om de concurrentiekracht van West-Nederland te versterken.

Deze publieksversie is een samenvatting van de jaren 2014 en 2015. Die jaren stonden in het teken van de voorbereiding op de nieuwe periode. De ontwikkeling van het programma ging in nauwe samenwerking tussen de partners, maar ook met de drie andere landsdelen in Nederland die EFRO programma's uitvoeren. In januari 2014 werd het eerste concept programma officieel ingediend bij de EC die het op 12 december 2014 goedkeurde. Aan het eind van 2015 waren al vele projectvoorstellen ingediend en konden de eerste drie projecten worden gecommitteerd.

M.J.W. Struijvenberg

Namens de managementautoriteit, het college van B&W van de gemeente Rotterdam

2. Doelstellingen van Kansen voor West II Operationeel Programma

Kansen voor West II vindt zijn grondslag in de langetermijnstrategie van de Europese Unie. Deze Europa 2020-strategie heeft als doel de Europese economie te ontwikkelen tot een zeer concurrerende, sociale en groene markteconomie met veel werkgelegenheid. Uitgaande van deze doelstelling ligt de nadruk van Kansen voor West II op het stimuleren van bedrijven om te investeren in onderzoek en ontwikkeling (**Innovatie**), vergroten van de toepassing van hernieuwbare energiebronnen en aanjagen van investeringen in de **koolstofarme economie**. Daarnaast blijft specifieke aandacht nodig voor **Duurzame stedelijke ontwikkeling**. Dat wil zeggen zorgen voor economische en sociale samenhang binnen de vier grote steden

Innovatie

In landsdeel West zijn zowel de grote internationale bedrijven, als het MKB erg belangrijk voor de (regionale) economie en groeiontwikkeling. Het landsdeel heeft zes universiteiten en veel hoogwaardige kennis- en onderwijsinstellingen. Maar een belangrijk knelpunt is dat het MKB en

de kennisinstellingen elkaar nog onvoldoende weten te vinden. Daarnaast hebben bedrijven die willen innoveren moeite om financiers te vinden die bereid zijn om te investeren in de eerste fase van de ontwikkeling van nieuwe producten of diensten en in de groeifase. De knelpunten hebben zowel betrekking op het *aanbod* van kapitaal als op de *toegang* tot kapitaal. Dit leidt er toe dat innovatiekansen onbenut blijven. Vooral de valorisatie van de beschikbare kennis is onvoldoende en leidt er toe dat er te weinig nieuwe producten en diensten op de markt komen.

Innovatie richt zich op twee specifieke doelstellingen. De eerste is het *stimuleren van de ontwikkeling van verkmarktbaar producten en diensten (valorisatie)*. Dit wordt mogelijk wanneer het MKB en kennisinstellingen beter samenwerken en nieuwe kennis toepassen. De tweede doelstelling is *vergroten van het investeringsvermogen voor innovatie in het MKB (kapitaal)*, door beter toe te leiden naar kapitaal, of door financiering van innovatieve technologische ontwikkelingen, of door de zogenaamde

G4P4

Proof-of-Conceptfinanciering en door innovatiefinanciering. Bijna 62% van het beschikbare programmageld is hiervoor bestemd.

Koolstofarme economie

De uitstoot van CO² moet omlaag. Voor een gebied dat zo dichtbevolkt en economisch bedrijvig is als landsdeel West, is deze opgave des te dwingender. In het stedelijk deel van landsdeel West is een groot potentieel aanwezig voor uitbreiding en verduurzaming van rest- en aardwarmte. Er liggen mogelijkheden voor duurzame opwekking van elektriciteit, bijvoorbeeld via zonnepanelen, windmolens en getijdenstroom. Kansen liggen er ook in het gebruik van biomassa als energiebron. Kansrijke projecten die zich richten op het terugdringen van CO², het gebruik van alternatieve energie, en energiebesparing blijken grote moeite hun financiering rond te krijgen. Daarnaast levert energiebesparing bij bestaande woningen een belangrijke bijdrage aan de EU 2020-doelstellingen. Grootschalige energiebesparing is lastig. Dit heeft onder andere te maken met de manier waarop de woningmarkt is georganiseerd. Een deel van het antwoord ligt

in bundelen van de vraag en organiseren van lokale partnerschappen.

Het programma richt zich op de financiering van projecten die het Nationaal Energieakkoord aanvullen en het richt zich op twee specifieke doelstellingen. De eerste is *verkleinen van het aandeel fossiele brandstoffen in het totale energieverbruik* door het realiseren van een groter aandeel van hernieuwbare energiebronnen. Denk hierbij aan duurzame opwekking en toepassing van aardwarmte en de benutting van biomassa, via slimme uitrol van projecten. De tweede doelstelling is *verlagen van het energieverbruik in de bebouwde omgeving*. Bijvoorbeeld door energiebesparing breed toe te passen en in de bestaande bouw energie op te wekken. Een vijfde deel van het beschikbare programmageld is hiervoor bestemd.

Duurzame stedelijke ontwikkeling

Steden vormen een vruchtbare voedingsbodem voor wetenschap en technologie, voor cultuur en innovatie en voor individuele en collectieve creativiteit. Tegelijkertijd komen in de steden

ook problemen als werkloosheid, segregatie en armoede zeer vaak samen voor. In de vier grote steden (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht) zijn wijken waar knelpunten als hoge (jeugd)werkloosheid, mismatch op de stedelijke arbeidsmarkt en ondermaatse vestigingsfactoren voor bedrijven een duurzame en evenwichtige stedelijke ontwikkeling in de weg staan. Met alle risico's van dien. De stedelijke gebieden zien zich ook geconfronteerd met relatief veel verouderde kantoren, winkelruimten en/of bedrijventerreinen. Als gevolg van de economische neergang in de afgelopen jaren zijn de beschikbare middelen voor grootschalige transformaties beperkt. Nieuwe arrangementen en samenwerkingsvormen zijn nodig om deze opgaven aan te pakken.

Ruim 18% van het beschikbare programmabedrag wordt hiervoor ingezet, waarvan een derde naar werkgelegenheid gaat en twee derde naar de verbetering van het vestigingsklimaat. Daarvoor wordt ingezet op de volgende specifieke doelstellingen: *verkleinen van de mismatch op de arbeidsmarkt* doorsamenwerkingsverbanden tussen bedrijven, intermediaire organisaties en scholen te bevorderen om te komen tot een betere benutting van het aanwezige arbeidspotentieel. Het is ook mogelijk om middelen uit het Europees Sociaal Fonds (ESF) hiervoor in te zetten. Met name voor de ontwikkeling van werkzoekende werklozen. Een andere doelstelling is *vergroten van het aantal kwalitatief hoogwaardige en toegankelijke werk/bedrijfslocaties*, door te investeren in kwalitatief hoogwaardige en toegankelijke werk/bedrijfslocaties. En ten

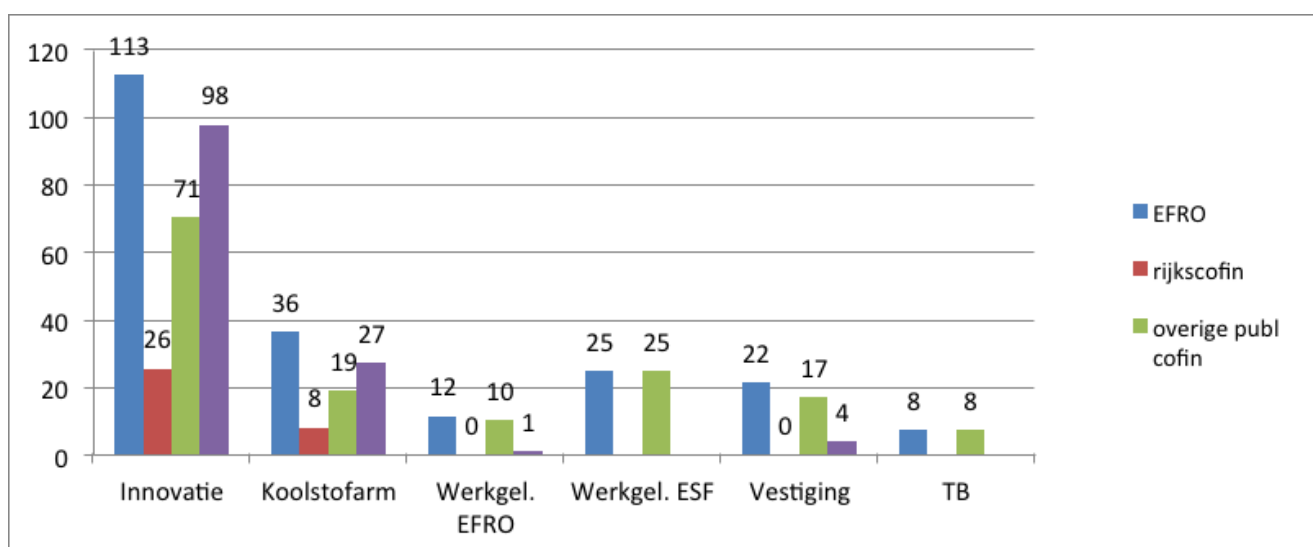

slotte door een *stedelijke lokale ontwikkelingsstrategie* in het stadsdeel Scheveningen in Den Haag op te zetten. De inzet is verbeteren van de samenwerking tussen burgers, bedrijven, organisaties en overheid met als doel een omvangrijke stedelijke transitie uit te werken. Dit gebeurt aan de hand van een zogenaamd 'Community Led Local Development' (CLLD) initiatief.

Financiën

Voor de uitvoering van Kansen voor West II is bijna € 190 mln. aan EFRO-middelen beschikbaar. Aangevuld met de benodigde nationale publieke en private cofinanciering levert dit, naar verwachting een investeringsimpuls op van ruim € 479 mln. Daarnaast heeft ESF 25 mln. beschikbaar gesteld, specifiek bedoeld voor de ontwikkeling van werkzoekende werklozen. De onderstaande grafiek geeft een overzicht van de verschillende financieringsbronnen van het programma.

Geplande inzet Kansen voor West II (€ mln.)

3. Governance van het programma

Beoordeling en toezicht

Kansen voor West II heeft een deskundigencommissie ingesteld voor de inhoudelijke beoordeling van projectaanvragen in de prioriteiten *Innovatie en Koolstofarme economie*. Deze commissie bestaat uit 12 leden met vertegenwoordigers uit de kenniswereld, het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties. Alle leden zitten er op eigen titel, op basis van gezag en inhoudelijke expertise. In 2015 heeft de commissie 16 keer vergadert om projectaanvragen te beoordelen.

Voor de inhoudelijke beoordeling van projectaanvragen voor de *Duurzame stedelijke ontwikkeling* zijn in de vier grote steden stedelijke adviesgroepen ingesteld. De samenstelling hiervan is gebaseerd op de kennis die de leden hebben

van de stedelijke problematiek in het gebied waar de inzet wordt gedaan. Veelal zijn het ondernemers, scholen, maatschappelijke organisaties en kennisinstituten. Ook hier zitten de leden er op eigen titel, op basis van gezag en inhoudelijke expertise. De adviesgroepen zijn in 2015 vijf keer bij elkaar gekomen voor constituerend overleg en om projectvoorstellen te beoordelen.

Kansen voor West II heeft, net als in de vorige periode een 'Comité van Toezicht'. Dit comité kent een brede samenstelling, met vertegenwoordigers van betrokken gemeenten, provincies en ministeries, van het bedrijfsleven, de sociale partners, kennisinstellingen, natuur- milieu- en landschapsorganisaties en de Europese Commissie. Het Comité houdt toezicht op de

uitvoering van het operationeel programma en sturing van de strategie. Het vergadert minimaal één keer per jaar. In 2014 werd het constituerend overleg gehouden en in 2015 volgden drie fysieke en vier schriftelijke overleggen. Het Comité heeft uitgebreid aandacht besteed de vaststelling van de formele structuur van de uitvoering en de selectie van projecten.

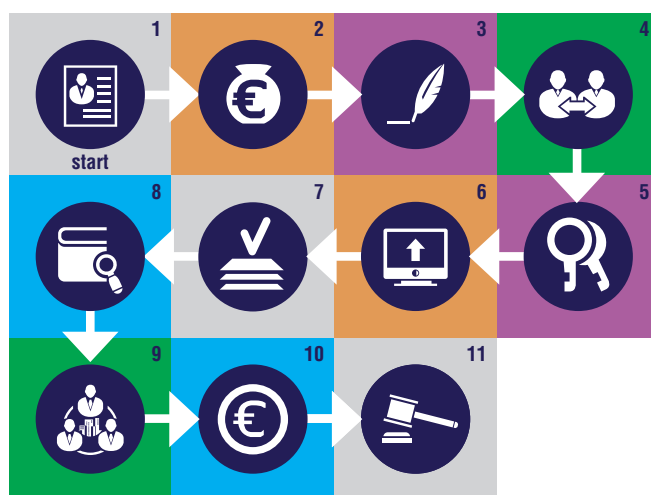
Van idee tot beoordeling

Om na te gaan of een projectidee aansluit bij de ambities en doelstellingen van Kansen voor West II, kunnen bedrijven, organisaties, instellingen en overheden contact opnemen met één van de acht steunpunten in landsdeel West (de vier provincies en de vier steden). Om voor financiering in aanmerking te komen, vult elke projectaanvrager een landelijk subsidieaanvraagformulier in. Aanvragen worden in een

aantal stappen beoordeeld. De verantwoordelijkheid voor toekenning of afwijzing van projectaanvragen ligt bij de managementautoriteit van het programma of bij het bestuur van elk van de vier grote steden voor aanvragen voor duurzame stedelijke ontwikkeling.

De inhoudelijke beoordeling volgt een uniform landelijk beoordelingssysteem. Dit systeem bestaat uit vijf criteria die aan de aanvraag worden gesteld. Te weten: wat is de bijdrage aan de doelstellingen van het programma; wat is de mate van innovativiteit; wat is de kwaliteit van de business case; wat is de kwaliteit van het project; en hoe scoort de aanvraag op duurzame ontwikkeling. De mate van innovativiteit en de businesscase worden niet meegenomen in de beoordeling van projectaanvragen voor duurzame stedelijke ontwikkeling.

Stappenplan projectaanvraag

1. Past uw idee bij KvW
2. Is er subsidie genoeg
3. Beschrijf uw plan
4. Afspraak met het steunpunt
5. Vraag uw inlog aan
6. Dien uw plan in
7. Is de aanvraag compleet
8. Beoordeling op beleid
9. Beoordeling op inhoud
10. Beoordeling op financiën
11. Besluit

G4P4

Kansen voor West II

4. Uitvoering

Grofweg valt de uitvoering van het programma in twee delen uiteen. Het eerste is het programmamadeel West-Regio dat zich bezig houdt met de behandeling van alle projecten voor Innovatie en Koolstofarme economie. Het tweede onderdeel richt zich op de Duurzame stedelijke ontwikkeling in de vier grote steden.

Programmamadeel West-Regio

Het programmamadeel West-Regio valt direct onder de managementautoriteit, maar de beoordeling van nieuwe subsidieaanvragen, voortgangsrapportages en vaststelling van projecten wordt voorbereid door het programmabureau West-Regio. Het programmabureau is gevestigd in de provincie Flevoland. In 2015 zijn 74 projecten in behandeling genomen.

Duurzame stedelijke ontwikkeling

In 2015 is ook de uitvoering van de Duurzame stedelijke ontwikkeling gestart. De vier steden hebben hiervoor ieder een programmabureau ingericht. De steden hebben acht EFRO aanvragen in behandeling genomen en spreken daarnaast met een aantal potentiële aanvragers over de mogelijkheid om een aanvraag in te dienen.

Daarnaast werken de steden samen met het ESF aan de verbetering van de werkgelegen-

heid. In iedere stad is hiervoor een steunpunt ingericht, dat advies geeft en projecten begeleidt. Deze steunpunten zijn nauw verbonden met de afdelingen binnen de steden die werken aan sociale en maatschappelijke ontwikkeling. Het ESF kiest voor een tweejaarlijkse financiering van de steden op basis van een kaderaanvraag. In 2015 zijn de voorbereidingen hiervoor nagenoeg afgerond en de verwachting is dat medio 2016 de eerste aanvragen kunnen worden ingediend.

5. Activiteiten in 2014 en 2015

De jaren 2014 en 2015 stonden in het teken van de ontwikkeling van het programma, de opzet van de uitvoeringsstructuur, de openstelling van het programma voor aanvragers en de commitment van de eerste drie projecten.

De vier Nederlandse EFRO programma's, de audit- en certificeringsautoriteiten en het ministerie van EZ hebben afspraken gemaakt over de onderlinge samenwerking en ontwikkelen en vastleggen van het juridisch kader voor het programma. Daarnaast kwamen zaken aan de orde als: Rotterdam als managementautoriteit, uniforme criteria en uitvoeringsprocedures, één gezamenlijke administratieve organisatie inclusief controle- en beheersysteem, één ICT systeem, waarborgen die belangenverstrengeling tegengaan, en onderlinge samenwerking tussen de partijen. Hieronder volgen een aantal van de in het oog springende activiteiten in 2014 en 2015.

Totstandkoming operationeel programma

Van 2012-2014 gaven de acht partners van Kansen voor West het operationeel programma vorm. De partners kozen voor de inzet op de thema's Innovatie, Koolstofarme economie en Duurzame stedelijke ontwikkeling. Daarnaast

stelden de colleges van de vier steden hun uitvoeringsplannen voor Duurzame stedelijke ontwikkeling vast. Op 12 december 2014 werd het operationeel programma door de Europese Commissie goedgekeurd en kon het officieel van start.

Handboek EFRO

In 2015 werd het Handboek EFRO gepubliceerd. Het handboek richt zich op potentiële aanvragers en begunstigden van de vier EFRO-programma's in Nederland. Het geeft uitleg over de procedures en regelgeving, maar schept zelf geen nieuwe regelgeving. Het handboek is een belangrijk middel voor aanvragers en begunstigden. Het helpt hen op een duidelijke wijze door de verschillende projectfasen heen. Het Handboek is toegankelijk via de website van het programma en is uniform voor alle vier de Nederlandse EFRO-programma's.

Landelijk web portaal

Sinds de openstelling van het programma, kunnen aanvragers via een landelijk web portaal een projectaanvraag indienen. Hieronder staat een voorbeeld van een deel van het aanvraagformulier.

The screenshot shows a web browser window with the URL 'http://www.kansenvoorwest.nl'. The page header features the European Union flag and the text 'Europese Unie' and 'Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling'. Below the header, there is a section titled 'Service en contact' with a sub-header 'Het vragen naar het contact is niet verplicht, maar wordt aanbevolen.' The form contains two columns: 'Contactgegevens' and 'Toelichting'. The 'Contactgegevens' column has fields for 'Naam', 'E-mail', 'Telefoon', and 'Adres'. The 'Toelichting' column has a text area. At the bottom of the form, there is a checkbox labeled 'Ik heb toestemming gegeven aan de afzender om mijn gegevens te gebruiken voor het project.' Below the form, there is a blue bar with white text containing contact information for 'Kansen voor West' and 'EFRO'.

Web portaal EFRO

6. Resultaten

Doordat 2015 nodig was voor de opstart van het programma, is er nog weinig te zeggen over de inhoudelijke resultaten. Wat echter wel aandacht verdient is de (gedeeltelijke) openstelling van het beschikbare EFRO budget en de projectaanvragen die daarna ingediend werden. Deze geven een indicatie van zowel de focus die de partners leggen bij de verschillende doelstellingen, als van de vraag uit de markt AI met al kan gezegd worden dat het programma op koers ligt!

Openstellingen

Op 1 april 2015 ging het programma gedeeltelijk open voor aanvragers. Een aantal partners heeft besloten het budget in delen beschikbaar te stellen. Financieringsinstrumenten als fondsen en leningen hebben ruime tijd nodig om ontwikkeld te worden. Door gedeeltelijke openstelling is het nu mogelijk die instrumenten in een later stadium van voldoende budget te voorzien. Zodra een financieringsinstrument beschikbaar komt, kunnen aanvragers daarvan gebruik maken. Gedeeltelijke openstelling is ook gebaseerd op het gebruik van tenders. Door iedere keer

een stukje van het budget open te stellen, kunnen de partners gericht sturen. Amsterdam en Zuid-Holland hebben hier al een aantal keren gebruik van gemaakt.

Op 25 maart, 28 augustus en 19 oktober 2015 publiceerde de Staatscourant de openstellingen van het EFRO budget. Op 31 december 2015 was 58% van het totaal beschikbare EFRO opengesteld.

Voor Innovatie werd ruim €70 mln. opengesteld (51%) voor inzet op de doelstellingen 1) Valorificatie, vergroten aandeel innovatieve producten en 2) Vergroten investeringsvermogen voor innovatie in de MKB sector.

Voor Koolstofarme economie werd ruim €25 mln. opengesteld voor inzet op de doelstellingen 3) Verkleinen van aandeel fossiele brandstoffen in totale energieverbruik, en 4) Verlagen energieverbruik in de bebouwde omgeving.

Voor Duurzame stedelijke ontwikkeling werd het hele beschikbare budget opengesteld (€11.7 mln.) voor de doelstelling Arbeidspotentieel (verkleinen van de mismatch op de arbeidsmarkt).

Voor de doelstelling Vestigingsklimaat (vergroten

aantal hoogwaardige en toegankelijke bedrijfslocaties) werd €13 mln. opengesteld en ook het CLLD werd geheel opengesteld (€0,4 mln.)

Voortgang projecten

In december zijn de eerste drie projecten van het programma gecommitteerd. Hiermee is de eerste €3,6 mln. EFRO vastgelegd en €1,4 mln. Rijkscofinanciering. Plus een bedrag van €1,2 mln. overheids- en €6,2 mln. private financiering.

Het eerste project is Tracing & Trading - een proeftuin binnen het Tracer Centre Amsterdam van de VUmc. Voor dit project werken MKB-bedrijven uit diverse sectoren en onderzoekers met elkaar samen aan technologische innovatie op het gebied van tracers en efficiëntere ontwikkeling van geneesmiddelen. In het project werken 16 ondernemingen samen met onderzoeksinstituten.

Het tweede project is het Waerdse Energie Circuit, dat een slim warmtenet ontwerpt en realiseert op basis van restwarmte. Het is onderscheidend en innovatief door de inzet in 'smart grids en regeltechniek', nieuwe warmtepomp technieken, lage temperaturen en gelijktijdig leveren/onttrekken van warmte aan het net. Dit zorgt voor een aanzienlijke CO₂-reductie. In dit project werken Noord-Hollandse ondernemers samen met de gemeente Heerhugowaard, een onderzoeksinstituut en netbeheerder.

Het derde project is Onbekend maakt onbemind in Amsterdam. Dit biedt 1.000 vmbo leerlingen een Sollicitatietraining, twee Bliksemstages en een Carrière Coach. Het is een samenwerkingsverband gericht op het verkleinen van de mismatch op de arbeidsmarkt, en de mismatch tussen kennisinstellingen en bedrijfsleven en/of overheid.

Opvallend is de grote belangstelling voor de prioriteit Innovatie. Op 31 december was er voor

een bedrag van €57 mln. aan projectaanvragen ingediend. Dit is een aanzienlijk deel van de openstelling. De belangstelling past in het beeld dat opzetten van innovatieprojecten op basis van samenwerkingsverbanden, een goed model is voor het landsdeel West.

De ingediende projecten kennen doorgaans een flinke nadruk op valorisatie. Ook het MKB is duidelijk aan boord genomen. Niet alleen Zuid Holland kende een specifieke openstelling voor proeftuinen, ook bij de andere openstellingen waren proeftuinen een veel gekozen samenwerkingsvorm voor de laatste valorisatiefase van nieuwe producten en diensten. De focus van de RIS3 strategie is goed waarneembaar, er is aandacht voor het cross-over aspect en voor maatschappelijke uitdagingen.

Binnen de topsectoren zijn vooral Life Science en HTSM, veelal in combinatie met ICT en verduurzaming van het energieverbruik verantwoordelijk voor het merendeel van de aanvragen. Direct daarna zijn de topsectoren Water en Food voldoende vertegenwoordigd. Alleen de creatieve sector blijft nog achter.

De belangstelling voor de Koolstofarme economie lag een stuk lager. Voor Duurzame stedelijke ontwikkeling was voor Arbeidspotentieel wel weer een grotere belangstelling, maar voor Vestiging is die nog wat lager. Een probleem bij Arbeidspotentieel is dat de aanvragen nogal aanbodgericht zijn. De steunpunten werken samen met de aanvragers aan projectaanvragen die uitgaan van de behoefte van bedrijven om de mismatch aan te pakken.

Indicatoren

In het operationeel programma zijn outputindicatoren geformuleerd waarop de projecten kunnen scoren. De drie beschikte projecten scoren hierop als volgt.

NR.	Indicator	Meeteenheid	Streefwaar- de projecten	Streefwaar- de OP (2023)
CO04	Productieve investering: Aantal ondernemingen dat niet-financiële steun ontvangt	Ondernemingen	16	67
CO26	Aantal ondernemingen dat samenwerkt met onderzoeksinstellingen	Ondernemingen	16	189
CO28	Aantal ondersteunde ondernemingen om nieuw op de markt producten te introduceren	Ondernemingen	16	100
CO29	Aantal ondernemingen dat steun ontvangt bij het introduceren van producten die nieuw zijn voor de onderneming	Ondernemingen	16	370
2.b	Extra capaciteit aan restwarmte	MW	11	45
2.c	Aantal acties gericht op procesondersteuning, vraagbundeling en business case ontwikkeling voor hernieuwbare energie	Acties	1	120
CO02	Productieve investering: Aantal ondernemingen dat subsidies ontvangt	Ondernemingen	2	126
CO30	Hernieuwbare energiebronnen: Extra capaciteit van hernieuwbare energieproductie	MW	0,5	40
3.a	Aantal samenwerkingsverbanden gericht op het verkleinen van de mismatch op de arbeidsmarkt, tussen kennisinstellingen en bedrijfsleven en/of overheid.	Samenwerkings- verbanden	1	23
3.b	Aantal deelnemende bedrijven	Aantal deelnemers	30	35

Voortgang beoordeling aanvragen

De beoordeling van projectaanvragen gaat in vier stappen: compleetheid, beleid, inhoudelijk en technische toets. De 82 projecten die op 31 december 2015 in behandeling waren, zijn in verschillende fases van behandeling. Een groot aantal (73) aanvragen voldeed aan de *compleetheidstoets*, hoewel een aantal (7) nog in de wachtlijst staat vanwege de overschrijding van de subsidieplafonds. 36 aanvragen werden afgewezen waarvan er 16 opnieuw werden ingediend.

55 projecten vielen binnen de *beleidscriteria* van het programma terwijl 4 aanvragen daarop negatief scoorden. Van de 52 behandelde projecten in de deskundigencommissie voor de *inhoudelijke toets* kregen er 19 een positief advies (37%) met een gemiddelde van 73 punten (minimale eis is 70 punten). 33 projecten haalden onvoldoende punten. 13 projecten werden vervolgens opnieuw ingediend waar er acht positief

werden beoordeeld. Voor Duurzame stedelijke ontwikkeling kreeg één project een positieve beoordeling en 2 projecten een negatief advies van de stedelijke adviesgroep. Ten slotte hebben 3 projecten een positieve *technische toets* ondergaan en zijn daarna geïmplementeerd. Nog 17 projecten lagen voor beoordeling voor.

Communicatie: Startbijeenkomsten

Om de start van het nieuwe programma te markeren is besloten om niet één grote startbijeenkomst te houden, maar vier regionale bijeenkomsten volgens het zelfde stramien. Dit is ook in lijn met de vastgestelde landelijke communicatiestrategie, waarin uitgegaan wordt van het idee dat de managementautoriteit zoveel mogelijk samenwerkt met de partners en andere partijen om de boodschap zo 'tailor-made' mogelijk te maken. Door de regionale aanpak was er steeds een flink aantal potentiële subsidieaanvragers aanwezig. Het andere uitgangspunt

is dat er altijd projecten betrokken worden om de boodschap uit te dragen. Daarom hebben bij de vier startbijeenkomsten toonaangevende projecten uit de vorige periode (die ook in de nieuwe periode voor subsidie in aanmerking hadden kunnen komen) hun verhaal verteld. Potentiële projectaanvragers en beleidsmakers kunnen hier hun voordeel mee doen.

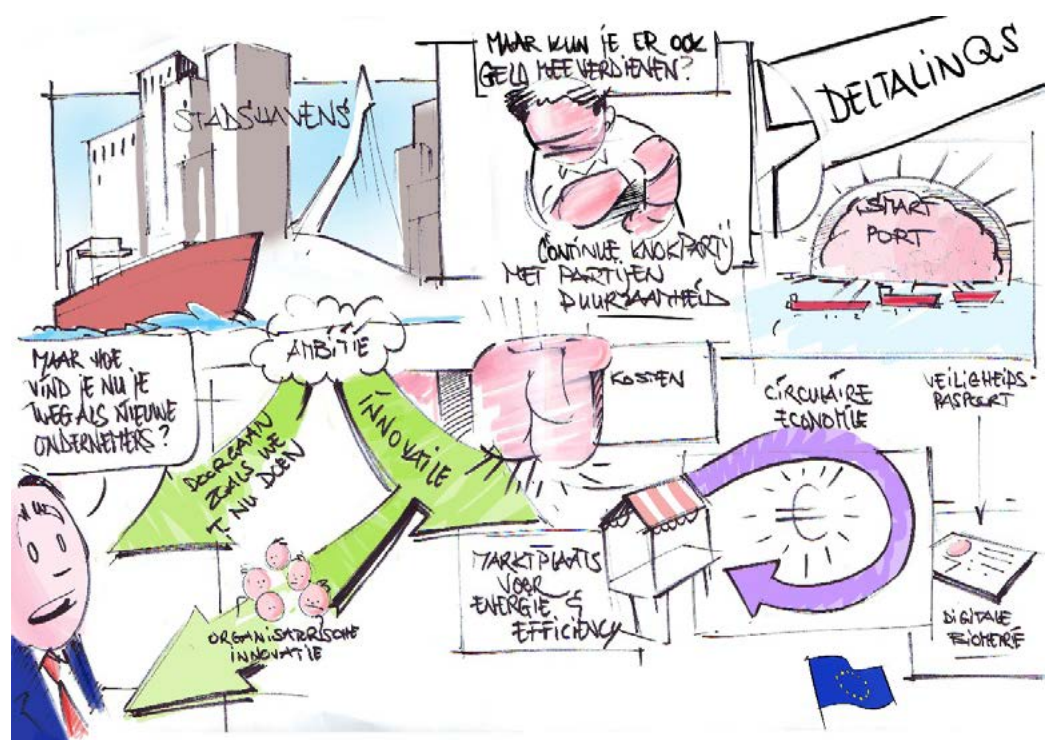
De eerste bijeenkomst was op 22 januari 2015 in Haarlem. Het ochtendprogramma had vooral een voorlichtend karakter en was gericht op de stakeholders en potentiële subsidieaanvragers van de Noordvleugel (Noord-Holland en Amsterdam). Ruim 70 mensen waren hierbij aanwezig. In het middagprogramma werd het officiële startschot van het programma Kansen voor West II gegeven. Het was een feestelijke (muzikale) bijeenkomst met bestuurders, stakeholders, programmamedewerkers en projectaanvragers. Hier waren 100 mensen aanwezig.

Op 5 maart werd een startbijeenkomst gehouden in de provincie Flevoland. In die bij-

eenkomst lag de nadruk op het Flevolandse programmadeel en op de voorlichting van potentieel aanvragers. Ook hier was de belangstelling, met ruim 125 personen, bemoedigend.

Op 12 maart vond in Rotterdam de startbijeenkomst gehouden van de Zuidvleugelpartners. Naast algemene voorlichting aan over het programma aan potentiële aanvragers in de programmadelen van Zuid-Holland, Rotterdam en Den Haag, kreeg ook de GTI in Rotterdam aandacht. De combinatie van de Zuidvleugel was een logische omdat er een stevige samenwerking is voorzien in de prioriteiten Innovatie en Koolstofarme economie. Opkomst: ca. 125 personen.

Bijzonder om te vermelden is dat drie van de vier bijeenkomsten plaatsvonden op een provinciehuis. In Rotterdam was de bijeenkomst bij een van de projecten uit de vorige periode, De Rotterdam Science Tower.

Ten slotte werd op 13 maart de laatste startbijeenkomst gehouden in Utrecht. Ook hier was grote belangstelling en een kleine 50 mensen hebben de bijeenkomst bijgewoond.

Los van de vier startbijeenkomsten, hebben de steden zelf een eigen bijeenkomst georganiseerd om de GTI's uit te leggen. Op 24 september werd die in Amsterdam gehouden (20 personen) en op 15 januari 2016 in Utrecht (45 personen).

Websites en strategie

Begin 2015 werd de website van Kansen voor West II in gebruik genomen. De nieuwe website was nodig om een onderscheid te kunnen maken tussen het eerste en het tweede Operationeel Programma van Kansen voor West. Bovendien voldoet de nieuwe site aan de laatste eisen vanuit de verordening.

Ook www.Europaomdehoek.nl is doorontwikkeld. De verordening schrijft voor dat de lidstaat een zogeheten portalwebsite moet hebben. Dat houdt in dat deze site de uitvalsbasis moet zijn, waar (potentiële) subsidieaanvragers gemakkelijk bij de gewenste informatie komen en bij de organisatie die ze verder kunnen helpen. De nieuwe europaomdehoek.nl website bevat nog steeds de projectinformatie gericht op het brede publiek, maar is uitgebreid met informatie over en doorklikmogelijkheden van alle Structuurfondsen.

Daarnaast is in 2015 de communicatiestrategie in werking getreden. De feitelijke manier van werken is omgezet in afspraken. Een van de afspraken is de europaomdehoek.nl website en de Kijkdagen te integreren en uit te breiden, onder andere met social media, zodat er een permanente campagne ontstaat, waardoor het hele jaar heen aandacht voor het effect van Europees geld gegenereerd wordt. In september ontving Nederland de European Public Communication

Award 2015. Deze Europese prijs werd gegeven voor het concept van de europaomdehoek.nl website en uitgereikt door het Comité van de Regio's in Brussel.

G4P4

Bijlage: Projectbeschrijving en interview

Elk jaarverslag is een tamelijk technische beschrijving van gebeurtenissen. Een Operationeel Programma gaat pas leven, wanneer mensen aan het woord komen.

Daarom volgt hieronder een interview met Piet Goverse, oud ondernemer en initiatiefnemer van de Open Innovatie Alliantie Groot Compositet. Bijzonder hierbij is dat dit project onderdeel is van Kansen voor West I en het vervolg hierop, Valorisatie Hightech Sector Composieten in Noord-Holland, inmiddels een bijdrage uit Kansen voor West II ontvangt.

Wat kan er nu niet met composiet...
Veel te leren van 'open innoveren'

Het project Groot Compositet vertelt het verhaal van een samenwerkingsverband tussen bedrijven en kennisinstellingen om de composietindustrie te versterken op basis van 'open innovatie'. Dat betekende voor de deelnemende ondernemers een vorm van samenwerking die ze niet gewend waren. Het werd zonder meer een succesvol project en een schoolvoorbeeld voor wat open innovatie kan opleveren. Ook al waren de meeste deelnemende mkb-bedrijven in eerste instantie terughoudend. Logisch, want wie laat zijn concurrenten nou in zijn keuken kijken, zeker als het om een innovatie gaat die een bedrijf juist onderscheidend maakt van de andere? Gaandeweg kwamen de ondernemers er achter, dat je met een 'open innovatieproces' een win-win situatie kunt creëren. Alles draait daarbij om onderling vertrouwen en om het besef dat juist het inschakelen van een kennisinstelling jouw onderneming én de composietbranche een flinke stap verder kan brengen.

Piet Goverse uit Medemblik was de man van het eerste uur en vervolgens projectmanager tijdens de uitvoering van het EFRO-project 'Open Innovatie-Alliantie Groot Compositet Noord-Holland'. Hij was ook de kwartiermaker van het inmiddels gehonoreerde vervolgproject in het kader van Kansen voor West II. Zijn vertrouwen in de vele kansen voor de mkb-composietbedrijven in de regio Noord-Holland was rotsvast. Dat inzicht had hij verkregen tijdens eerdere composiet gerelateerde projecten in Noord-Holland, waaraan hij als zelfstandig projectmanager meewerkte. Hij voorzag ten eerste veel winst voor de ondernemers als deze de kennisinstellingen veel beter zouden benutten. En als zij dan onderling afspraken zouden maken om een deel van hun opgedane kennis over materialen en technieken onderling te delen, dan moest dat wel tot een win-winsituatie leiden. En daarmee tot een versterking van de relatief gezien nog jonge composietbranche. "Voor mij zou dat de sleutel moeten zijn tot een grotere innovatiekracht en meer werkgelegenheid in deze sector", aldus Goverse.

En zo geschiedde. Kansen voor West bood de gelegenheid om zijn idee uit te voeren door de composietbedrijven met EFRO-subsidie een steun in de rug te geven. Goverse sprak zijn brede netwerk aan en zette een alliantie Groot Compositet op met zo'n twintig mkb-bedrijven uit voornamelijk de Noord-Hollandse regio. 'Open innovatie' was daarbij de rode draad in het verhaal. Hij legde de onontbeerlijke relatie met het onderwijs vast door Hogeschool Inholland aan het project te committeren evenals gerenommeerde onderzoeksinstituten als TNO, TU Delft en Kenniscentrum WMC. Zij zouden de ondernemers met raad en daad bij moeten gaan staan. Zo ging in 2009 dit EFRO-project 'Groot Compositet' van start met € 5,6 miljoen in kas, waarvan de private investering door de projectpartners € 2 miljoen bedroeg. De projectbenaming 'Groot Compositet' refereert aan te ontwikkelen composietproducten 'van enige omvang'.

G4P4

Open innoveren met publieksgeld

In het project Groot Composiet kregen de bedrijven en instellingen de kans samen innovatieve vraagstukken op te pakken, om zo een nieuw product te ontwikkelen of om meer kennis op te doen over een bepaalde eigenschap van een composiet. De meerwaarde van deze alliantie zat hem in de kruisbestuiving die moest plaatsvinden tussen de bedrijven onderling en tussen de bedrijven en de kennisinstellingen. Het was daarbij beslist niet de bedoeling om vrijblijvend te netwerken en maar te zien of je wat aan elkaar zou kunnen hebben. Door in het cluster te stappen golden voor de projectpartners concrete afspraken over het delen van innovatieve kennis en over het zo mogelijk samenwerken. Om met elkaar verder te komen en er ook ieder voor zich beter van te worden. Dat 'samen delen' bleek in het begin nog een lastige, waarover verderop meer.

Omdat het hier om een project ging met overheidssteun werden alleen die deelprojecten gehonoreerd met een subsidie als het om de 'pre-concurrentiele fase' ging. Simpel gezegd is dit het proces van het ontstaan van een idee, het doen van een haalbaarheidsonderzoek tot en met het testen van een prototype. Het vercommercialiseren van het product viel er dus buiten. Ieder deelproject waarvoor subsidie werd aangevraagd werd door een regiegroep op dat punt beoordeeld evenals op de praktische haalbaarheid en uniciteit, waarna de stuurgroep de finale stem uitbracht.

Goverse: "Voordat een deelproject startte, werd vastgelegd welke kennis er al was en wat er met publiek geld ontwikkeld zou gaan worden." Hij tekent daarbij aan, dat ieder project van de alliantiepartners tot maximaal 50% werd gesubsidieerd. Voor het resterende deel droegen de ondernemers zelf zorg. "Ook al hoefden zij niet alles van hun innovatieve verrichtingen prijs te geven, er bleef nog voldoende waardevolle informatie over die makkelijk gedeeld kon worden." Zo hebben zes van de deelnemende

Positief projectresultaat

- Na vier jaar bleek het project de investering dubbel en dwars waard te zijn.
- 21 productontwikkelingstrajecten doorlopen
- 11 innovatieprojecten uitgevoerd
- 14 innovatievouchers toegepast
- Realisatie Lectoraat Composiet aan de Hogeschool Inholland
- Komst van (openbaar) digitaal Handboek Open Innovatie

Blijvend voordeel voor de provincie Noord-Holland:

- CPT, als spin-off bedrijf ontstaan
- Zes bedrijven ISO-9001 gecertificeerd
- Meer dan honderd fte groei
- Meer dan € 4 miljoen vervolginvesteringen
- Meer dan € 25 miljoen omzetgroei

bedrijven samen een professionaliseringsslag gemaakt door een ISO-certificering te behalen.

Succesvol verloop met grote innovatiebereidheid

Adviesorgaan ATO-N-H (Associatie Technologie Overdracht Noord-Holland) uit Den Helder werd penvoerder en heeft de kar getrokken. Directeur Hans Bais: "We merkten dat in deze regio heel veel kennis was van vooral Groot Composiet. Afzonderlijk zijn de bedrijven te klein, maar gezamenlijk kunnen ze de ontwikkeling bekostigen en kunnen ze er ook hun voordeel mee doen in hun eigen productieomgeving."

Tijdens de looptijd van vier jaar vielen er enkele partners af, maar er sloten in die periode ook zeventien nieuwe bedrijven aan. Vele ontwikkelingen werden gestart. Daarbij werkten onderzoeksinstituten, het onderwijs en de ondernemers samen aan producten die inmiddels al op de markt zijn gekomen of een grote kans maken dit op korte termijn te doen. "Dat er daarbij meer dan een gemiddelde innovatiebereidheid was bij de bedrijven bleek wel uit het innovatieaandeel

van gemiddeld tien procent, terwijl dit landelijk op twee tot drie procent ligt” aldus Goverse. Het project is zeer succesvol werd afgesloten. “We hebben in de eerste twee projectjaren vooral geleerd hoe je open innovatie vlot trekt, want ‘samen kennis delen’ moest groeien. Na gerichte professionele interventie op dat gebied ging het in de volgende twee projectjaren echt goed draaien en kon het oogsten beginnen.”

Composiet heeft de toekomst

Alvorens verder op de ins & outs van open innovatie en de behaalde successen in te gaan, is een nadere kennismaking met composiet op zijn plaats. Composiet is een verzamelnaam voor met vezels versterkte kunststof (vvk) en al jarenlang op de markt. Denk aan bijvoorbeeld kunststof zeilboten en plezierjachten van met glasvezel versterkt polyester. Je kunt het zo gek niet verzinnen of het wordt (of kan) van com-

Wat is composiet?

Composiet is een samengesteld materiaal, dat bestaat uit twee hoofdcomponenten: een kunsthars en een vezel van glas, aramide of koolstof. De vezel zorgt daarbij voor de sterkte en stijfheid van het materiaal, de hars voor de taaiheid en de chemische resistentie. Vloeibaar is de hars eenvoudig toe te passen en met mallen in elke gewenste vorm te verwerken. Voor iedere vraag is er een composietrecept te bedenken. Dit geeft ongekende mogelijkheden om praktisch alles op maat te maken, in welke kleur, textuur en afwerking dan ook, voor zowel enkele stuks als in serieproductie.

Uitstekende eigenschappen

Niet-magnetisch – Duurzaam – Goede vermoeiingseigenschappen – Hoge chemische bestendigheid – Hoge sterkte bij licht gewicht – Hoge stijfheid – Lage uitzettingscoëfficiënt – Milieuvriendelijk – Onderhoudsarm – Reproduceerbaar – Thermisch en elektrisch isolerend – Vormvrijheid – Weer- en waterbestendig.

Composiet tankcontainer gooit hoge ogen

In het kader van het project Groot Composiet heeft de TU Delft een aantal baanbrekende onderzoeksthema's kunnen opstarten. Tegelijkertijd heeft deze universiteit ook de kans gekregen om intensief samen te werken met de Noord-Hollandse composietbedrijven op het gebied van robotica, materialen, berekeningsmethodieken en nieuwe productieprocessen. Een van die bedrijven was CPT (Composite Production Technology) uit Wieringerwerf. Deze onderneming werd opgericht vanuit het project Groot Composiet en is inmiddels uitgegroeid tot een zeer succesvol bedrijf dat – onder de naam Tankwell – tankcontainers van composiet produceert voor vloeistofvervoer over de weg. De eerste proeven tijdens de ontwikkeling van deze tank vonden plaats in het Ruimte- en luchtvaartlaboratorium van de TU Delft. Het is een tank die tot 40% minder weegt dan een conventionele roestvaste stalen tank en met een 40% betere thermische prestatie. Voor de wegvervoerders betekent dit minder transportbewegingen, minder CO₂-uitstoot, minder handelingen en minder risico. Directeur Casper Willems van CPT: “Het netwerk met bedrijven en onderzoeksinstituten dat door Groot Composiet is ontstaan, is voor CPT een belangrijke factor geweest in de succesvolle ontwikkeling van composiet tankcontainers en daarmee de groei van de onderneming.”

posiet worden gemaakt. We zien het onder andere terug in auto's, MRI-scanners, bruggen, sluisdeuren, gevelpanelen, decoratieve bouwelementen, zwembaden, lichtgewicht opslagtanks, fietsframes, waterglijbanen, silo's en windturbinebladen. Composieten zijn licht maar toch oersterk en duurzaam bij een ongekende vormvrijheid. Ze vormen een uitstekend alternatief voor producten en halffabricaten die nu uit staal, hout of beton bestaan of ze kunnen in combinatie hiermee worden toegepast.

Hoewel kunststof composieten duurzamer zijn dan vele andere bouwmaterialen, leveren bio-composieten een nog grotere bijdrage aan een beter milieu. Deze composieten worden volledig ontwikkeld met natuurlijke materialen, zoals vlas, hennep, basalt, bio-hars en kurk. Projectpartner NPSP (Natural Powered Speed Products) is binnen de sector koploper in het verduurzamen van composieten.

Al met al lijkt er geen minpunt te ontdekken aan deze materiaalsoort, zij het dat de prijs meestal nog hoger ligt dan die voor vergelijkbare producten van een ander basismateriaal. Maar dat is een kwestie van tijd... Vooral omdat composieten in verhouding tot andere materialen een kleinere ecologische voetafdruk hebben en dat speelt de maatschappelijk verantwoorde transitie naar duurzaamheid precies in de kaart. De tijd is dan ook rijp om van composiet booming business te maken en verder te gaan industrialiseren en automatiseren.

Kennis halen en delen

Composiet bestaat er in oneindig veel verschillende samenstellingen. Je zou kunnen zeggen dat ieder nieuw composiet product een unieke receptuur heeft die op haalbaarheid en praktische toepasbaarheid moet worden onderzocht. En daarin kan een kennisinstelling een belangrijke rol spelen. Goverse: "Ik heb van het begin af aan voor ogen gehad dat binnen de alliantie de kennisinstellingen dienstbaar zouden zijn aan de mkb-bedrijven. Op die manier zou gericht naar valorisatie kunnen worden toegewerkt, geheel en al geleid door het enthousiasme en de gedrevenheid van de opdrachtgevende ondernemer." Dat bleek niet zomaar te werken, want het was voor de ondernemers doorgaans nieuw om met een praktijkgerichte toepassingsvraag bij een kennisinstelling aan te kloppen. Andersom hadden kennisinstellingen ook niet dagelijks mkb'ers over de vloer. En dat was in het kader van het project Groot Composiet nu juist de bedoeling. Colette van der Ree van Inholland: "Een belangrijke drempel voor samenwerking bleek de afstand tussen de praktijkvraag van de ondernemers en de oplossing vanuit de kennisinstelling te zijn. Bij bedrijven ging het vaak om de terugverdientijd en het zo snel mogelijk tot een marktrijp product komen, terwijl de kennisinstellingen vaak de onderzoeksmogelijkheden of het passen binnen onderzoeksprogramma's voor ogen hadden." Emeritus hoogleraar Adri-

aan Beukers van de TU Delft en lid van de stuurgroep Groot Composiet: "De rol van kennisinstellingen is niet het komen brengen van kennis naar bedrijven. Kennis moet je komen halen als bedrijf. Bij de bedrijven waren die verwachtingen anders." Eind goed al goed, want eenmaal dezelfde koers varende ontstonden hele mooie samenwerkingsverbanden.

Open innoveren en haarlemmerolie

In dit project waar open innovatie de rode draad was, draaide het om het vinden van een ba-

Beroepsvisser gaat in composiet

Projectpartner Gerard Manshanden heeft met zijn bedrijf Fish Flow Innovations uit Medemblik altijd al het belang van kennismanagement ingezien. Hij is IJsselmeervisser van beroep, maar ook een technisch uitvinder pur sang. In dat kader zijn contacten met ingenieursbureaus voor hem de gewoonste zaak van de wereld. Hij kwam op het idee van een visveilig vijzelgemaal en dacht daarbij aan composiet. Zijn uitvinding zou een eind maken aan de omvangrijke vissterfte omdat de vissen bij de bemaling van polders letterlijk in de knel raken. Hij kocht een composietfabriek, vond dat hij nog veel te leren had over dit materiaal en sloot zich aan bij de alliantie Groot Composiet. Van daaruit werkte hij nauw samen met de TU Delft om zijn vijzels van composiet met diverse diameters te laten doorrekenen op onder meer hun constructieve sterkte.

lans tussen het wel en het niet prijsgeven van 'gevoelige' informatie. Wat vertel je je concurrenten, die je als potentiële 'concullega's' moet gaan zien in deze alliantie? Goverse: "Ik heb ervan geleerd dat ik bij het zoeken naar projectpartners voor dit 'open innovatieproject' veel explicieter had moeten zijn over de verwachte samenwerking. Die was minder vrijblijvend dat menigeen bij aanvang wellicht dacht." De belangrijkste opgave bleek het opbouwen van

onderling vertrouwen. Wat is er voor nodig om te zorgen dat de ondernemers in vertrouwen kennis gaan delen en van daaruit gaan innoveren? Het project kwam in een stroomversnelling nadat Ruth Mourik werd ingeschakeld, wat volgens Goverse als haarlemmerolie heeft gewerkt. Mourik, zelf ondernemer met haar bedrijf DuneWorks, heeft zich als onderzoeker gespecialiseerd in duurzaamheidsprojecten met de nadruk op gedragsverandering van individuen, organisaties en collectieven. Zij houdt zich daarbij onder meer bezig met open innovatie en innovatiemanagement.

“Ik was binnen het project samen met Colette van der Ree van Inholland verantwoordelijk voor het bereiken van een sfeer en een groepsgevoel

“De meeste ondernemers graptten in het begin dat ‘open innovatie’ als modewoord was toegevoegd aan het projectplan om geld los te krijgen, maar later gaven ze toe dat het de sleutel tot professionalisering en vergroting van de concurrentiekracht van de branche bleek te zijn. Eenvoudigweg omdat de deelnemers de meerwaarde van open innovatie in het eigen bedrijf ondervonden.”

Ruth Mourik

om open innovatie tussen en met deelnemers mogelijk te maken”, aldus Mourik. In het begin was ik vaak de luis in de pels door ‘moeilijke vragen’ te stellen. Fungeerde ik eerst nog als een reizend klachtenbureau tijdens de interviews met de projectpartners, gaandeweg werd het ‘lijmen en aanjagen’, mede dankzij een constante reflectie en monitoring van het proces in de groep. Mourik merkt verder op dat in het begin het kennis delen door sommigen als tegennatuurlijk en bedrijfseconomisch onverantwoordelijk werd ervaren. “In de loop van het project werd duidelijk dat kennisdelen met concurrenten een zekere meerwaarde had, zeker wanneer je daarmee innovaties kan ontwikkelen die anders niet van de grond zouden zijn gekomen.” Mourik

heeft in het kader van dit project samen met Van der Ree de geleerde lessen in het digitale Handboek Open Innoveren opgetekend.” Hierin wordt een uitgebreid en helder beeld gegeven van wat open innovatie precies inhoudt, welke factoren daarbij van belang zijn en hoe de projectpartners dit ervaren hebben. Zoals het belang van de noodzakelijke klik tussen de partners. Deze ontstaat makkelijker in een ontspannen sfeer, zoals tijdens een barbecue, een lunch of een gezamenlijke busrit naar een beurs. Haal de ondernemer uit de waan van de dag, was de les die geleerd werd. Dit handboek zou voor ieder samenwerkingsverband met dezelfde aspiraties verplichte kost moeten zijn (voor iedereen toegankelijk op www.open-innoveren.nl).

Uniek: een lector leerstoel aan de Hogeschool Inholland

Heel lang waren lessen in composiet nog een stiefkindje op hbo- en universitair niveau. Goverse: “In dit project hebben we dankzij de EFRO-subsidie een Lectoraat Composieten weten te realiseren aan de Hogeschool Inholland. De invulling van dit lectoraat werd zorgvuldig afgestemd met de TU Delft Faculteit Lucht- en Ruimtevaarttechniek en de composietbedrijven. Inmiddels hebben we het voor elkaar dat er een natuurlijke instroom op gang is gekomen vanuit de diverse onderwijsinstellingen naar de composietbedrijven. Rogier Nijssen werd per april 2011 als lector aangesteld. Hij is ook werkzaam bij Kenniscentrum WMC, waar hij actief betrokken is bij het onderzoek naar de levensduur van composieten, met name in rotorbladen van windturbines. Nijssen: “De industrie zit te springen om gekwalificeerde krachten die volledig thuis zijn in het ontwerpen van en werken met composietmaterialen. Studenten die ook goed zijn opgeleid in composieten hebben veel te bieden aan de vvk-bedrijven, die hun processen willen verbeteren, zich met innovatieve toepassingen in composiet willen profileren en de betrouwbaarheid van hun producten willen

Prachtig product had markt tegen

Twee van de projectpartners vonden elkaar in het samen ontwikkelen van een concept voor grote gevelelementen in diverse verschijningsvormen. Door een specifieke vacuümtechniek toe te passen kon binnen de alliantie een prototype worden ontwikkeld dat aan alle eisen van het Bouwbesluit en de Europese regelgeving voldeed. Het resultaat was dat een van de twee bedrijven dit concept voor een gevelement in productie nam en dit bijzonder succesvol op de markt bracht. Zo was de gemeente Utrecht een grote afnemer door de gevels van haar nieuwe imposante stadskantoor ermee te bekleden. Goverse: “Het succes van het product ten spijt, deed de marktwerking genadeloos zijn werk. Nadat het bedrijf stormachtig was gegroeid, maar nog wel te veel afhankelijk was van één grote klant, stortte de bouw in en verdween dit prachtige product van het toneel. Frustrerend, want we hadden met elkaar binnen de alliantie toch aan de wieg van dit product gestaan.”

vergroten. Hier ligt een belangrijke taak voor het onderwijs.” Het lectoraat opereert in beginsel vooral vanuit Alkmaar en richt zich op de regio om de verbinding van Inholland met de bedrijven in Noord-Holland te realiseren. Het lectorale onderzoeksprogramma wordt gevoed door vragen en innovaties uit de industrie, niet in de laatste plaats vanuit de projectpartners van Groot Composiet. Het is het ideale speelveld voor het lectoraat, waarbij menig student een stage of afstudeerproject bij een (Groot-) Composiet bedrijf heeft doorlopen. Nijssen: “Groot Composiet heeft sterk bijgedragen aan de ontwikkeling van het composietenonderwijs op hbo-niveau in de regio, en inmiddels staat gedegen en op de praktijk afgestemd composietonderwijs in heel Nederland hoog op de agenda’s, vanaf voortgezet- tot en met wetenschappelijk onderwijs.” Dat uit zich onder meer in het verschenen lesboek ‘Composieten – basiskennis’, waarin composieten voor een breed hbo-publiek worden behandeld. De vraag naar zo’n lesboek ontstond vanuit een landelijk ‘platform composieten in het hbo’, dat bestaat uit vertegenwoordigers van tien hogescholen. Dit boek, bekostigd vanuit

het project en samengesteld door Nijssen, is gratis te downloaden vanaf de site van de branchevereniging VKCN (Vereniging Kunststof Composieten Nederland): www.vkcn.nl/publicaties.

Automatisering voorwaarde voor groei binnen de composietbranche

Meer en meer verbreedt de composiettoepassing zich van de hoogwaardige productie in het topsegment naar de meer alledaagse producten. Kansen te over voor ondernemers, maar om de voorziene massaproductie op allerlei composietgebied in eigen land te houden is het nodig dat de composietbedrijven een professionaliseringsslag maken. En dat betekent meer automatisering om vooral de arbeidskosten, die nu vaak nog erg hoog zijn, te drukken. Zo liep binnen Groot Composiet het deelproject ‘Automatisering van composietproductie’, waarin het eerder genoemde bedrijf CPT samen met onder meer de TU Delft en Inholland de mogelijkheden van gerobotiseerde productie en nieuwe, geautomatiseerde productiemethoden verkenden. Binnen de groeiende composietbranche zal deze weg ingeslagen moeten worden met ook als voordeel een betere proces- en foutbeheersing én een verbetering van de arbeidsomstandigheden omdat men minder met chemicaliën in aanraking komt. Dit alles zal bijdragen aan een bredere toepassing van composiet.

Innovatievouchers en cross overs

Vanuit Groot Composiet waren er ook innovatievouchers te vergeven als financiële stimulans voor niet –composietbedrijven, die zich inzetten voor de ontwikkeling van producten waarin composieten worden toegepast. Uiteenlopende marktpartijen dienden zich met een innovatieplan aan om via zo’n ‘cross over’ voor een subsidie van maximaal 50% van de totale pre-concurrentiele kosten in aanmerking te komen, tot een bedrag van €15.000. Zo ontving Rolan Robotics uit Zwaag een innovatievoucher om

samen met projectpartner Theuws Polyester uit Wieringerwerf een robotcel te ontwikkelen die in de productielijn onder meer het handmatig frezen van polyester heeft overgenomen. Een ander voorbeeld waarbij tijdens de preconcurren-
 rentiele fase een innovatievoucher werd benut, was in het kader van een bio-based scooter van composiet. Hogeschool Inholland (het Composietenlab in Delft) speelde vanaf het begin een belangrijke rol bij het ontwikkelen van deze hippe elektrische duurzame vlasscooter, waaraan bij elkaar zesenvijftig studenten, elf docenten, tien bedrijven en twintig professionals meewerkten. Samen met scooterfabrikant QWIC en onder meer ook de vlas- en hennepindustrie, DSM en AKZO Nobel werd een prototype van ‘de duurzaamste scooter ter wereld’ ontwikkeld. De Be.e zoals de scooter is genoemd bestaat uit één body van bio-composiet en de accu voor de elektromotor kan draaien op groene stroom uit biomassa. Vaniek Colenbrander is uitvinder van deze scooter en directeur van het Amsterdamse bedrijf Van.Eko dat zich inzet voor duurzame stedelijke vervoersmiddelen. Hij klopte aan bij projectpartner NPSP Composieten om – met steun van een innovatievoucher – verschillende

Prototype van 's werelds meest duurzame elektrische scooter met een volledig dragende constructie van bio-composiet.

Open Innovatie-Alliantie Groot Composiet Noord-Holland

Totale inleg: € 5,6 miljoen

Bijdrage Kansen voor West: € 2,7 miljoen

Website: www.grootcomposiet.nl en www.open-innoveren.nl

prototypes van deze composiet scooter af te bouwen, rijklaar te maken en de mogelijkheden te onderzoeken in verband met goedkeuring door de Dienst Wegverkeer.

Groot Composiet II komt eraan

De succesvolle afronding van het project Groot Composiet heeft geleid tot een EFRO-vervolgproject, onder de titel Valorisatie Hightech Sector Composieten NH. Twaalf hightech composietbedrijven uit Noord-Holland en zes kennisinstellingen hebben hun fiat gegeven aan dit project, met het Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland Noord als penvoerder. “We hebben met het eerste project definitief iets in beweging gebracht en zijn op de goede weg, maar we hebben nog wel een financieel steuntje in de rug nodig”, aldus Goverse. Er wordt specifiek ingezet op valorisatie waarbij – in samenwerking – een versnelling in marktintroducties van hightech producten wordt voorgestaan. Een ander belangrijk speerpunt in dit vervolgproject is de borging in een gemeenschappelijke kennisinfrastructuur, waarbij het vastleggen in de normen van al die nieuwe composietproducten een extra punt van aandacht is.

Rijden met tankcontainers van composiet levert de wegvervoerder een flinke (milieu)winst op.

Colofon

Dit is een uitgave van de Managementautoriteit van
Kansen voor West.

De redactie heeft deze publicatie met de grootst mogelijke precisie
samengesteld, maar zal de verantwoordelijkheid afwijzen. Ook
kunnen er geen rechten aan worden ontleend.

Niets uit deze uitgave mag worden blootgesteld aan publiciteit door
middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke wijze dan ook,
zonder voorafgaande toestemming van de Managementautoriteit
van Kansen voor West. Copyrights 2016.

Redactie: *Adri Harkoorn, Ruud van Raak.*

Eindredactie: *Mieke Cornet.*

Fotografie: *De acht partners van
Kansen voor West en de vertegenwoordigers van de projecten.*

Ontwerp: *Hans Langstraat (www.ph-ontwerp.nl).*

*Managementautoriteit Kansen voor West
(Burgemeester en Wethouders Rotterdam)
Postbus 6575, 3002 AN Rotterdam
E-mail: rghj.vanraak@rotterdam.nl;
www.kansenvoorwest2.nl*

Europa investeert in de toekomst. Deze uitgave en alle projecten
komen tot stand met steun van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
van de Europese Unie.